

– Jóska bá', álljon meg! Elveszem a tehenjét!
 Nem késett a válasz:
 – Hát az biz' jó lesz!
 – Miért?
 – Ha elveszi, lesz egy olyan csinos vejem, mint maga!
 (Mondanunk sem kell, a tehén végül otthon maradt...)

Berecz András a többszöri visszatapsolás után szerényen búcsúzott a hálás közönségtől: „Kösz, hogy meghallgattak mértéken felül!” A politikusoknak és a száraz tudományos előadások tartóinak volna mit tanulni kiváló énekesunktől és mesemondónktól...

Záhonyi András

Bereczky Zoltán – Cseuz Anett

SIMAI SAKKOLÓ

Püski, Budapest, 2008.

Ismerteti: Németh Zsolt

A Csengersimai sakkoló fölöttébb szokatlan könyv: két elbeszélés, két tanulmány és két prédikáció együttese. Ami összeköti őket, a csengersimai református templom festett kazettás mennyezete. Az 1761-ben készült képegyüttes számos elemét Pap Gábor már az 1990-es években értelmezte, és előadásaiban, melyek közül többnek a hangfelvétele Interneten vagy DVD-n hozzáférhető, közzé is tette. A könyv magja Cseuz Anett tanulmánya, mely a kazetták egészen különleges értelmezése. Számára a csengersimai mennyezet sakktablaként jelent meg, melyen figurák mozogtak. Az elképzelés meglehetősen bizarrnak tűnik első hallásra, a tanulmányt elolvasva azonban a kételyek megszűnnek. Egyrészt azért, mert – a látogat ellenére – az értelmezés nem gondolati építmény. Cseuz Anett előszavában megírja, hogy a csengersimai sakkot „kapta”, és nem kigondolta, ő csupán közvetítő. Másrészt, mert az „extravagáns” értelmezés mögött hatalmas alázat húzódik meg. „A sakkfigurák útja egy régi református templom festett mennyezetkazettáin ősi magyar kereszténységünk megismerésének és újjáélesztésének egy – teljesen bibliai alapokon nyugvó – lehetősége. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy sakkfigurát állítani egy régi templom mennyezetének kinyomtatott tablójára látványos és érdekes mutatvány, de igazából csak eszköz arra, hogy ráirányítsuk a nemzet és a teremtett mindenek figyelmét az Élő Isten felénk küldött üzenetére.” Cseuz értelmezésében a sakkfigurák alapállásban arra az állatövi jegy-kazettára kerülnek föl, melyre

természetesen valók: pl. a Nyilas-Ló kazettára a Huszár, a Bak és a Vízöntő szaturnuszi jellegét hordozó kazettákra a Bástya, az Ikrekre Futó. (A tizenkét állatövi jegykazetta azonosítása Pap Gábor korábbi munkásságának eredménye.) A figurák felkerülése után sem kezdődik (vagy folytatódik?) játszma, mert nem sakkpartit látunk, hanem dinamikus világmodellt, melynek értelmezéséhez a bábok csak segítséget nyújtanak azáltal, hogy magukkal hozzák a sakkból ismert jellegzetes mozgásformáikat. A hagyományos játszmahoz képest az is különbség, hogy nincs ütés, világos és sötét nem egymás legyőzésére törekszik. Értelme sem lenne az ütésnek, hiszen alapvető minőségek nem üthetik egymást.

A figurák lépéseinek mozgatóereje a világos Király, aki az Öregistent testesíti meg. Minden báb az ő „kisugárzásának” hatására mozdul. A hős szerepét a fehér Huszár játssza, aki a mennyezetet bejárva feljut az égig érő fára, hogy onnan visszatérjen, s elhozza nekünk a tudást: „Az égig érő fa tetején van az élet kincse, ami nélkül a földi életben nem lehet tovább menni. ... A magyar népmesékben a mesehősnek ezen a ponton fel szokták ajánlani, hogy ha marad, és nem megy vissza a küzdelmes földi életbe, akkor nagy gazdagságban lehet része, illetve ő lehet a fenti világ fejedelme. A hősünknek ezen a ponton megadatik, hogy esetleg ne jöjjön vissza, de a következő lépésben mégis megteszi. Értünk.”

A figurák mozgásuk során időről időre sokatmondó alakzatokba rendeződnek. Hol Csontváry céd-rusa jelenik meg, alatta a két lóval, hol majd minden báb sorfalat áll, és folyosót alkot az ég és az ég között, földi minőségeken keresztül.

Az egyszerű és tiszta szabályok szerint működő, takarékos bábmozgással leírt világmodellben szinte kizárólag a világos bábok lépnek, megmutatva, hogy a mindenséget a fény erői működtetik, a söt-

tétségnek csak ellenlépések jutnak. A világosság és a sötétség „harca” a másik tanulmányban bonthatódik ki. Bereczky Zoltán fogatékosságként tekintette, hogy Cseuz világmodelljében a legtöbb figura mozdulatlanságra van kárhozthatva, és minden bábót aktiválva már-már valódi sakkjátszmát elevenített meg, sokkal nagyobb lépésszámmal. Itt a világos és sötét figurák egyaránt aktívak, bár a fő mozgatóerőnek természetesen nála is megmarad az Öregisten. A játszma során hol a fény, hol a sötétség képviselői térnyerésének lehetünk tanúi. Olyan fázisokon jutunk keresztül, melyeknek Bereczky a Teremtés, Jézus születése, vagy a Feltámadás neveket adta. A történelem azonban nem áll meg a mánál, a sakkfigurák az Utolsó ítéletet is megjelenítik, sőt, a szerző még azt is kutatja, hogy mi jön utána, hiszen „az nem lehetséges, hogy az utolsó ítélet után semmi sincs.” Bereczky tanulmányának fontos része a 48 csengersimai kazetta – Cseuz Anett közreműködésével kidolgozott – értelmezése. Bár a szerző bizonyosan nem mondta ki a kazetták értelmezésében az utolsó szót, már csak azért sem, mert – a magyar szerves műveltség szellemében – nyilvánvalóan több helyes értelmezés is van, számos jó megfigyelést tett, és lényeges összefüggéseket vett észre, melyek utat mutathatnak a további kutatás számára, és más kazettás mennyezetek üzenetének értelmezésénél is jó szolgálatot tehetnek.

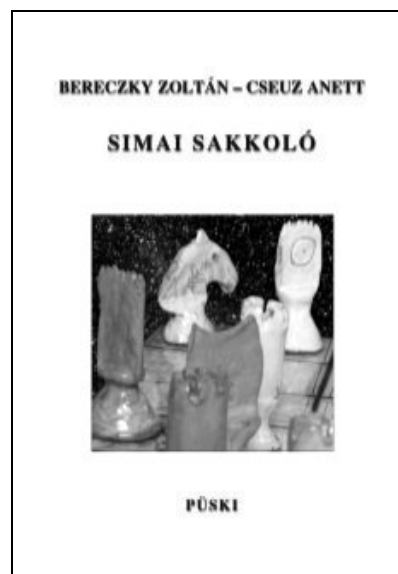
A tanulmányokban leírtak természetesen akkor érthetőek és foghatóak igazán, ha az olvasó előtt ott vannak a kazetták, és pontosan követni tudja a lépéseket. Ezt egyrészt több, a legfontosabb állásokat rögzítő fénykép segíti. Még nagyobb segítség azonban, hogy a könyv mellékleteként rendelkezésre áll a csengersimai mennyezetnek a kazettákról készült színes felvételekből összeállított táblója, azaz a saktábla. Az olvasónak a figurákról sem a saját sakk-készletéből kell gondoskodnia: a bábok láttató rajzokkal ellátott korongok, szintén a könyv mellékletei.

A két elbeszélés, mely Bereczky Zoltán tollából származik, s amely a könyv első két egységét képezi, a laikus olvasó ráhangolását szolgálja a két tanulmányra. Az elsőben a csengersimai kazetták megfestésének képzelt történetét írja meg, bájosan, hihetően, emberien, színesen. Megszületését alapos levéltári kutatás előzte meg, hogy a történet lehető legtöbb eleme a valóságon alapuljon. A má-

sodik annak a – nyilván téren és időn kívüli – pillanatnak a többszereplős eseménnyé, tehát térben és időben zajló folyamattá történő „kifejtése”, melyben Cseuz Anett megkapta az „üzenetet”. E második elbeszélésben már előkerülnek az olvasat legfontosabb elemei, megelevenednek, emberi formát öltenek a sakkfigurák, és – a szereplőkkel együtt – az eleven játszma részesei válunk, nem egy tanulmány „szárazságával” lehetünk részesei annak, hanem átélhetjük.

Bereczky Zoltán egy budapesti gyülekezet szellemi vezetője, aki – igaz, magyarságát mélyen megélt református lelkészhez illően – festett mennyezetkazetták alapján és ihletettségében tartja vasárnapi prédikációit. A kötetet két olyan prédikációja kerekíti ki, amelyek kiindulópontja egy-egy csengersimai kazettán látható kép volt. Bereczky imígyen megvalósítja azt, amiért a kazetták születtek: a híveknek szóló tanítás, a világban való eligazodás segítése.

Tisztelet illeti a Püski Kiadót, hogy felvállalta ennek a könyvnek a kiadását, melyből – sajnos – biztosan nem lesz sikerkönyv, viszont fontos lépés lesz azon a még hosszú úton, amit a Kárpát-medencei festett kazettás mennyezetű templomokban számunkra hátrahagyott üzenetek megfejtése, értelmezése jelent. Bereczky Zoltán és Cseuz Anett könyvét melegen ajánljuk mindenkinek, akit a festett kazettás mennyezetek témája részletesebben érdekel. Bízunk benne, hogy többen is ösztönzést merítenek belőle, hogy maguk is részesei legyenek e rendkívül érdekes kutatásnak.

A könyv borítója (Internet)